

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

УДК 336.14

ДЕМ'ЯНИШИН ВАСИЛЬ ГРИГОРОВИЧ

ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНОЇ ДОКТРИНИ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Тернопіль – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Юрій Сергій Ілліч,
Тернопільський національний економічний університет,
ректор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Андрущенко Володимир Леонідович,
Національний університет державної податкової служби
України,
професор кафедри податкової політики і оподаткування

доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Крупка Михайло Іванович,
Львівський національний університет імені Івана
Франка,
завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Кудряшов Василь Павлович,
Державний вищий навчальний заклад “Українська
академія бізнесу та підприємництва”,
проректор з наукової роботи

Захист відбудеться “ ____ ” квітня 2010 р. о _____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020 м. Тернопіль, вул. Львівська, 11, корпус 11, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020 м. Тернопіль, майдан Перемоги, 3.

Автореферат розісланий “ ____ ” березня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

М. П. Шаварина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Організація та забезпечення стабільної позитивної динаміки економічного і соціального розвитку країни на належному рівні тісно пов'язані з ефективним використанням відповідних економічних інструментів та важелів управління, серед яких центральне місце займає бюджет. З його допомогою держава має змогу регулювати розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту, забезпечуючи оптимальне поєднання економічних інтересів усіх членів суспільства й створюючи при цьому міцний фінансовий фундамент для якісного виконання своїх функцій.

Побудова вітчизняної економіки на ринкових засадах, стратегічний курс України на інтеграцію до ЄС, глобалізація економічних процесів у поєднанні з кризовими потрясіннями, спричиненими зовнішніми та внутрішніми чинниками, потребують посилення ролі бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку в поєднанні з ринковими важелями й інструментами. Завдання полягає у тому, щоб з урахуванням переваг ринкової економіки підвищувати роль економічних методів управління, зокрема за допомогою доходів і видатків бюджету, та посилювати їхній вплив на зміцнення економіки й зростання добробуту громадян.

Однак сучасний стан фінансової науки і практики не відповідає зростаючим вимогам та стратегічним цілям, які ставить перед собою суспільство. Здебільшого проблеми і недоліки виникли через недосконалість організації управління фінансами країни та невідповідність фінансової теорії практиці. Одне з не вирішених питань фінансової науки – це відсутність комплексних досліджень, які стосуються обґрунтування й розробки бюджетної доктрини держави та реалізації цих розробок на практиці. Незважаючи на те, що інші галузі знань широко використовують доктрину при розробці теоретичних питань і практичних документів стратегічного значення, вітчизняні фінансисти досі не сформуvalи підходи до трактування бюджетної доктрини та не з'ясували її місце у розробці концептуальних засад бюджетної філософії й бюджетної політики, в якій відобразилися би відповідні сутнісні положення бюджету за умов збереження своєї самобутності та визначеності з огляду на рівень впливу суб'єктивного чинника.

Взагалі проблеми бюджету держави у різних аспектах викликали інтерес у фахівців різних спеціальностей, передусім у філософів, юристів, математиків і економістів. Окремі теоретичні й практичні питання цієї галузі знань розглядали зарубіжні вчені. Варто також звернути увагу на наукові праці російських дослідників кінця XVIII – початку XX ст., присвячені бюджетній тематиці. Певні теоретичні напрацювання у галузі бюджету зробили економісти радянського періоду.

Сучасна українська фінансова наука, з одного боку, застосовує надбання світової науки та результати досліджень радянських вчених, а з іншого – активно використовує розробки російських фінансистів і водночас має власні напрацювання у галузі бюджету. В наукових працях таких дослідників, як М. Азаров, О. Амоша, В. Андрущенко, В. Бабич, В. Базилевич,

О. Барановський, В. Бодров, О. Василик, Т. Вахненко, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Даниленко, О. Данилов, А. Єпіфанов, Л. Єрмошенко, С. Єрохін, Т. Єфименко, А. Загородній, І. Запатріна, М. Карлін, О. Кириленко, Л. Клець, О. Ковалюк, В. Кравченко, О. Крайник, А. Крисоватий, М. Крупка, В. Кудряшов, В. Лагутін, І. Луніна, І. Лютий, С. Львовчкін, П. Мельник, С. Мочерний, Ц. Огонь, С. Онишко, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, О. Романенко, М. Сивульський, В. Симоненко, С. Слухай, А. Соколовська, І. Стефанюк, В. Суторміна, В. Федосов, І. Чугунов, Л. Шаблиста, С. Юрій, і багатьох інших вчених розкрито теоретичні засади бюджету держави та розглянуто практичні питання, пов'язані з бюджетним процесом.

Однак, незважаючи на великий обсяг наукових публікацій з цього напрямку дослідження, вони не охоплюють усіх аспектів такої складної проблеми, якою є формування й реалізація бюджетної доктрини України. Потребують подальшого дослідження: підходи до розробки бюджетної політики, її стратегії і тактики; роль бюджетного механізму в реалізації засад бюджетної політики та бюджетної доктрини; розвиток бюджетного процесу відповідно до сучасних вимог.

Велике значення для суспільства й важливість дослідження проблем трактування, формування, розробки і реалізації бюджетної доктрини України, її теоретична й практична значущість, а також недостатнє висвітлення у фінансовій літературі цих питань зумовили вибір теми дисертації, актуальність і логіку викладу її основних положень.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету та є складовою наукових тем “Фінансова політика в стратегії соціально-економічного розвитку України” (№ ДР 0105U000861) і “Концептуальні засади розвитку бюджетного процесу в умовах демократичних та економічних перетворень” (№ ДР 0109U000048), у межах яких обґрунтовано необхідність і доцільність формування бюджетної доктрини України й розроблено теоретичні положення та окремі напрями практичної реалізації наукової проблеми. Низка наукових розробок й їхні результати знайшли відображення у звітах про виконання науково-дослідних тем “Удосконалення фінансових відносин в умовах становлення економіки ринкового типу” (№ ДР 0101U002355), “Бюджет в системі регулювання економічних і соціальних процесів” (№ ДР 0197U003465), “Розробка основних напрямів стратегії і тактики управління фінансами” (№ ДР 0104U000404) та “Реформування фінансового механізму вищої освіти” (№ ДР 0106U000531). Автором запропоновано шляхи вдосконалення планування, фінансування, механізму використання бюджетних коштів і контролю видатків бюджету.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методологічних засад формування та реалізації бюджетної доктрини України й обґрунтування пропозицій щодо розвитку бюджетної політики, підвищення ефективності використання бюджетного механізму і вдосконалення

бюджетного процесу в контексті цієї доктрини. Реалізація визначеної мети передбачає виконання таких основних завдань:

- з'ясувати економічну сутність бюджетної доктрини держави, її структурні елементи, характерні ознаки й особливості її формування в умовах ринкових перетворень;

- розкрити концептуальні підходи до трактування бюджету держави з використанням філософських категорій та законів діалектики;

- виявити особливості функціонування і структуризації бюджетних відносин у суспільстві та простежити їхній вплив на побудову бюджетної системи України;

- дослідити форми функціонування бюджету держави і тенденції розвитку системи доходів та видатків і напрями їхньої реалізації й удосконалення у сучасних умовах, а також процес трансформації наукових концепцій бюджетного дефіциту та особливостей їхнього використання в Україні;

- встановити іманентні ознаки й особливості бюджетної політики у контексті сучасної бюджетної доктрини і обґрунтувати пропозиції щодо оптимізації її стратегії та тактики;

- розкрити практику формування нормативно-правової бази бюджетної політики, її недоліки, проблеми та напрями вдосконалення й охарактеризувати сучасний стан інформаційного забезпечення реалізації бюджетної політики і його роль у прийнятті управлінських рішень;

- дослідити діалектику розвитку бюджетного механізму, його сутність, структуру та роль у реалізації бюджетної доктрини держави;

- обґрунтувати сутність бюджетного прогнозування, планування, нормування і регулювання й подати рекомендації щодо їхнього вдосконалення та посиленні ролі у формуванні бюджетної доктрини;

- проаналізувати зміст податкового механізму, його роль у наповненні бюджетів, сучасний стан і тенденції розвитку, дати оцінку стану застосування методів мобілізації неподаткових доходів та окреслити перспективи їхнього розвитку;

- визначити місце і роль бюджетного фінансування у забезпеченні реалізації бюджетної доктрини держави, методологію та напрями розвитку бюджетного контролю при вирішенні стратегічних і тактичних завдань управління бюджетом країни;

- розглянути концептуальні засади й особливості організації бюджетного процесу в Україні та розкрити особливості реалізації засад бюджетної доктрини держави на окремих стадіях бюджетного процесу;

- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення бюджетного процесу, модернізації підходів до вирішення питань бюджетної доктрини у процесі складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів.

Об'єктом дослідження є бюджет та бюджетний процес в Україні.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні й прикладні засади формування і практичної реалізації бюджетної доктрини України в умовах ринкової економіки.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації слугує діалектичний метод. Теоретичну основу становлять висновки та узагальнення світової й вітчизняної економічної науки, концептуальні положення економічної теорії, напрацювання вітчизняних і зарубіжних вчених з економіки. У роботі використано історичний, логічний, герменевтичний, порівняльний, системний, синергетичний, інституціональний, структурний, функціональний та комплексний підходи. Для дослідження категоріального апарату з метою розробки концептуальних підходів до проблеми наукового дослідження застосовано діалектичні, гносеологічні й логічні методи, основне місце серед яких відведено законам і категоріям діалектики. Тракткування фінансових категорій базується на загальних формально-логічних методах, зокрема на: аналізі та синтезі, абстрагуванні, узагальненні, індукції й дедукції, аналогії та теоретичному моделюванні. У процесі дослідження питань фінансової практики, пов'язаної з наповненням дохідної частини і використанням коштів видаткової частини бюджету та функціонуванням бюджетного механізму, використано такі методи емпіричних досліджень, як спостереження, вимірювання, порівняння, емпіричного опису, математичні й статистичні методи. При науковому аналізі проблем організації бюджетної політики та бюджетного процесу застосовано методи формалізації, аксіоматичний, сходження від абстрактного до конкретного і від конкретного до абстрактного. У дисертації широко використано системно-функціональний, функціонально-структурний, комплексний та графічний методи, за допомогою яких пояснено більшість бюджетних явищ і процесів.

Інформаційно-нормативну базу роботи формують Конституція України, закони й інші нормативно-правові акти України, дані Міністерства фінансів України, Державного казначейства України, Державної податкової адміністрації України, Головного контрольно-ревізійного управління України, Рахункової палати України, матеріали Державного комітету статистики України, наукові розробки та звіти науково-дослідних центрів, рекомендації міжнародних експертів з питань фінансово-економічного розвитку країни і практичні дані головних фінансових управлінь обласних державних адміністрацій та міських адміністрацій міст Києва і Севастополя.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертації теоретичні та практичні результати спрямовані на вирішення важливої наукової проблеми обґрунтування теоретико-методологічних засад формування і реалізації бюджетної доктрини України за умов ринкових трансформацій та інтеграції нашої держави в європейську фінансову систему. До найважливіших результатів, які містять наукову новизну, належать такі:

вперше:

– обґрунтовано сутність бюджетної доктрини як систематизованого вчення, цілісної концепції, сукупності ідей, положень, принципів, завершеного комплексу наукових пояснень взаємопов'язаних між собою об'єктивних і суб'єктивних засад функціонування бюджету держави та бюджетних явищ у суспільстві з відображенням результатів у спеціальному нормативно-правовому акті. Доведено, що бюджетна доктрина є найбільш концептуалізованою

формою підходу до трактування бюджету держави, безпосередньо орієнтованою на практичну дію, втілення в життя і дотримання у політиці, яку застосовують для означення поглядів з елементами схоластичності, догматизму та суб'єктивізму;

– розроблено нові теоретико-методологічні підходи, які дають змогу з'ясувати економічний зміст бюджетної доктрини держави, її необхідність, специфіку і характерні ознаки в системі фінансової науки та структурні елементи. Аргументовано, що бюджетна доктрина – форма синтетичного знання, у межах якого окремі поняття, ідеї, принципи, концепції, вчення, закони і всі інші складові фінансової науки втрачають автономність та перетворюються на елементи цілісної системи;

– запропоновано цілісну наукову концепцію формування і реалізації засад бюджетної доктрини України з виділенням в її основі чотирьох логічно взаємопов'язаних етапів: формулювання наукових підходів до обґрунтування бюджетної доктрини та розроблення державного стратегічного документа; формування засад бюджетної політики, її стратегії й тактики; уточнення бюджетного механізму відповідно до засад бюджетної доктрини і бюджетної політики; спрямування бюджетного процесу на реалізацію бюджетної доктрини;

– обґрунтовано необхідність побудови національної моделі формування доходів бюджету на загальнодержавному рівні з урахуванням стратегічних підходів до бюджетної доктрини України та дотриманням логічного взаємозв'язку і послідовності виконання таких етапів: а) уточнення функцій держави та частки ВВП, яку необхідно мобілізувати для їхнього виконання; б) визначення пропорцій централізації ВВП з допомогою податкового і неподаткового методів; в) встановлення обсягу податкових надходжень, які потрібно мобілізувати до бюджету, визначення оптимального співвідношення між: прямими та непрямими податками; податками на доходи і прибуток, податками на споживання, податками на майно та ресурсними платежами; власними, закріпленими і регулюючими податками, загальнодержавними та місцевими податками і зборами; г) обґрунтування переліку податків та зборів, концептуальних підходів до їхнього визначення й сплати; д) формування переліку неподаткових надходжень та побудови механізму їхньої мобілізації до бюджетів усіх рівнів; е) налагодження дієвого механізму взаємовідносин між державним і місцевими бюджетами, який відповідатиме ринковим умовам господарювання;

удосконалено:

– теоретико-методологічні підходи до трактування бюджету держави як об'єктивної економічної категорії, яка має матеріальні субстанції за своїм явищем, змістом, формою, організаційно-структурною побудовою та правовим характером. На відміну від існуючих ці підходи базуються на використанні філософських категорій якості й кількості, сутності і явища, змісту та форми і законів діалектики: переходу кількості в якість, єдності та боротьби протилежностей і заперечення заперечення;

– визначення бюджетної системи України за сутністю, змістом, формою та організаційною побудовою і формулювання принципів її побудови (самостійності, єдності, адміністративно-територіального і функціонального), необхідність розмежування принципів на дві групи: принципи побудови бюджетної системи та принципи організації бюджетного процесу; обґрунтування доцільності поділу місцевих бюджетів на дві ланки: регіональні бюджети і бюджети територіальних громад, що дасть змогу оптимізувати розподіл доходів та видатків між окремими бюджетами й бюджетний процес;

– трактування бюджетного контролю на основі вчення про бюджет держави та економічний контроль як об'єктивного економічного явища, характерного для бюджетних відносин і зумовленого розподільчими процесами й економічною діяльністю суспільства. Доведено, що бюджетний контроль на практиці виявляється як реальне втілення контрольної функції бюджету, є складовою фінансового контролю, базується на категорії контролю як функції системи управління суспільними процесами та застосовується там, де існують бюджетні відносини, що сприятиме вдосконаленню методології контролю;

набули подальшого розвитку:

– класифікація бюджетного дефіциту з виокремленням активного і пасивного напрямів бюджетного фінансування, обґрунтування доцільності переходу в Україні від пасивного напрямку до активного, що дасть змогу проводити дефіцитне фінансування тільки тих видатків, які сприятимуть економічному зростанню. Реалізацію цього положення можна здійснити за умови запровадження практики складання бюджету з розподілом на поточний бюджет та бюджет розвитку (поточний бюджет складатиметься за балансовим принципом, а бюджет розвитку за необхідності – з дефіцитом). В результаті на відміну від існуючого підходу, для погашення дефіциту бюджету розвитку стане можливим передбачення не лише обсягу джерел, а й можливості отримання та обсягів додаткових доходів від вкладання ресурсів, які у перспективі можна спрямовувати на компенсацію заборгованості держави, внаслідок чого бюджетний дефіцит набуде антикризового характеру;

– систематизація видів ефективності бюджетної політики і поглиблення методологічних підходів до визначення її показників залежно від стадій бюджетного процесу шляхом виділення п'яти груп: наступної (на основі звітних даних про виконання бюджетів та даних про підсумки соціально-економічного розвитку за звітний період, які сприятимуть здійсненню оцінювання фактичних результатів бюджетної політики); поточної (на основі оперативних даних про наповнення дохідної частини, використання коштів видаткової частини бюджетів, міжбюджетних відносин, стану державного боргу й оперативних даних про виконання соціально-економічних прогнозів, показників); очікуваної (на основі очікуваних даних про виконання бюджетів і програм соціально-економічного розвитку за поточний рік); планової (на основі показників бюджетів та соціально-економічного розвитку на плановий рік), стратегічної (на основі даних стратегічного розвитку, які можуть використовуватися у процесі оптимального вибору варіантів бюджетних прогнозів і стратегічних бюджетних програм). Це дасть змогу, на відміну від

існуючого порядку, вибирати критерії оцінювання цих видів ефективності залежно від мети й завдань та застосовувати систему кількісних і якісних показників з метою оптимізації вибору управлінських рішень;

– трактування бюджетного механізму як складової бюджетної доктрини держави, основного інструменту її практичної реалізації: за змістом – як сукупності конкретних методів, форм, важелів, інструментів, стимулів та санкцій, котрі забезпечують мобілізацію і використання коштів бюджету держави; за формою – адекватних способів та прийомів наповнення доходів, розподілу і спрямування видатків основного фінансового плану держави; за організаційною побудовою – поєднання організаційних та методологічних положень і засобів, які забезпечують функціонування бюджетної системи країни; за правовою ознакою – сукупності законодавчих та нормативних положень, які регулюють бюджетні відносини у суспільстві. Це сприятиме вдосконаленню елементів бюджетного механізму і посиленню їхнього впливу на досягнення стратегічних цілей суспільства;

– класифікація бюджетного регулювання на стратегічне й тактичне залежно від терміну. Її застосування допоможе конкретизувати механізми та інструменти цього регулювання, забезпечити єдність стратегічного і поточного бюджетного планування, гарантувати стабільні надходжень міжбюджетних трансфертів, передусім тих, які надаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам, та збалансувати останні незалежно від обсягів додатково мобілізованих органами місцевого самоврядування власних надходжень;

– визначення бюджетного процесу як діяльності органів державної влади, державного управління, місцевого самоврядування й інших учасників бюджетних відносин, що здійснюється на основі відповідних принципів, положень, заходів, методів та засобів, регулюється правовими нормами і пов'язана з визначенням цілей, завдань бюджетної політики на наступний бюджетний рік та середньотермінову перспективу відповідно до бюджетної доктрини, а також складанням, розглядом, затвердженням, виконанням, розглядом і затвердженням звітів про виконання бюджету держави. На відміну від існуючих визначень бюджетний процес пов'язується з обґрунтуванням концептуальних підходів та форм бюджетних процедур, їхнім логічним спрямуванням на досягнення поставлених завдань – забезпечення держави таким обсягом грошових коштів, якого вона потребує для виконання своїх поточних завдань і стратегічних цілей.

Практичне значення одержаних результатів. Результати проведеного дисертаційного дослідження мають теоретичне та практичне значення, можуть бути використані у процесі розробки і реалізації бюджетної доктрини України, при формуванні стратегічних засад бюджетної політики країни й тактичних підходів до її реалізації, у діяльності органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування щодо розробки і застосування на практиці бюджетного законодавства стосовно вдосконалення бюджетного механізму та бюджетного процесу.

Отримані результати щодо підвищення ефективності бюджетного контролю при проведенні аналітичного спостереження за динамікою видатків

на фінансування бюджетних програм, результатами виконання цих програм, економічним й соціальним ефектом використано Рахунковою палатою України (довідка № 05-23/177 від 14.12.2009 р.).

Пропозиції стосовно реалізації Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю при упорядкуванні його основних форм і методів, рекомендації щодо координування діяльності органів Державної контрольно-ревізійної служби України з іншими органами фінансового контролю з питань використання бюджетних коштів використано Головним контрольно-ревізійним управлінням України (довідка № 26-14/33 від 15.12.2009 р.).

Висновки та рекомендації щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 95 Конституції України і словосполучення “збалансованість бюджету”, що міститься у частині третій цієї статті, використано в рішенні Конституційного Суду України від 27 листопада 2008 р. № 26-рп/2008 у справі про збалансованість бюджету (довідка № 22-16/1343 від 24.11.2009 р.).

Окремі результати дисертаційного дослідження щодо розвитку механізму наповнення доходів та спрямування видатків місцевих бюджетів області, управління бюджетними резервами використані Тернопільською обласною державною адміністрацією і Тернопільською обласною радою у Концепції підготовки переведення народного господарства Тернопільської області до роботи в ринкових умовах, рекомендаціях круглого столу “Стратегія підвищення конкурентоспроможності територій” (лютий 2008 р.) та Стратегії розвитку області на період до 2015 року (довідка № 02-79-32 від 24.11.2009 р.).

Положення дисертаційного дослідження впроваджені у навчальний процес Тернопільського національного економічного університету (довідка № 126-02/2575 від 25.11.2009 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно виконаною науковою роботою, в якій розроблено власні концептуальні підходи і запропоновано нові шляхи вирішення важливої наукової проблеми формування й реалізації бюджетної доктрини України в умовах ринкових трансформацій та євроінтеграційних процесів. Теоретичні узагальнення, розробки, висновки, пропозиції й інші наукові результати, які виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні, методологічні розробки і результати дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на таких міжнародних, всеукраїнських, регіональних науково-практичних, тематичних і науково-методичних конференціях: “Фінансовий механізм в умовах переходу до ринку” (травень 1991 р., м. Тернопіль); “Проблеми роздержавлення власності та їх реалізація в умовах ринкової економіки” (жовтень 1991 р., м. Тернопіль); “Податкова політика України та її нормативно-правове забезпечення” (грудень 2000 р., м. Ірпінь); “Бюджетно-податкова політика в Україні (проблеми та перспективи розвитку)” (грудень 2001 р., м. Ірпінь); “Розвиток фінансової системи України в умовах ринкових трансформацій” (жовтень 2004 р., м. Вінниця); “Фінансова система України:

становлення та розвиток” (квітень 2005 р., м. Острог); “Проблеми розвитку бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту у контексті впровадження в Україні Положень (стандартів) бухгалтерського обліку та Міжнародних стандартів аудиту” (листопад 2005 р., м. Бучач); “Наука та освіта – 2006” (січень 2006 р., м. Дніпропетровськ); “Розвиток фінансової системи України в умовах ринкових трансформацій” (лютий 2006 р., м. Вінниця); “Сучасні наукові дослідження – 2006” (лютий 2006 р., м. Дніпропетровськ); “Фінансовий потенціал регіонів України в умовах ринкової економіки” (березень 2006 р., м. Чернівці); “Фінансова система України: становлення та розвиток” (квітень 2006 р., м. Острог); “Проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період” (квітень 2006 р., м. Тернопіль); “Обліково-аналітичні системи: глобальний і національний аспекти” (травень 2006 р., м. Полтава); “Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період” (квітень 2007 р., м. Тернопіль); “Фінансова система України: становлення та розвиток” (квітень 2007 р., м. Острог); “Проблеми економічної інтеграції України до Європейського Союзу: світові економічні кризи і Україна” (вересень 2007 р., м. Анталія, Туреччина); “Особливості фінансово-бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку регіону” (жовтень 2007 р., м. Чернівці); “Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки” (жовтень 2007 р., м. Тернопіль); “Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період” (квітень 2008 р., м. Тернопіль); “Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах світової економічної кризи” (квітень 2009 р., м. Тернопіль); “Науковий простір Європи – 2009” (квітень 2009 р., м. Пшемисль, Польща); “Основні проблеми сучасної науки” (квітень 2009 р., м. Софія, Болгарія); “Ефективні інструменти сучасних наук” (травень 2009 р., м. Прага, Чехія); “Модернізація суспільного сектору в умовах глобальних змін” (жовтень 2009 р., м. Тернопіль).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження опубліковано у 68 наукових працях загальним обсягом 95,3 д. а., з них одна одноосібна монографія, 11 колективних монографій, підручників та навчальних посібників, 30 статей у наукових фахових виданнях обсягом 85,6 д. а. та 29 інших публікацій, у тому числі статті в збірниках наукових праць за матеріалами конференцій обсягом 9,7 д. а.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається із вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Роботу викладено на 420 сторінках, вона містить 12 таблиць і 33 рисунки. Список використаних джерел охоплює 487 найменувань на 46 сторінках, 64 додатки займають 246 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі “Теоретико-методологічні засади бюджетної доктрини держави” розкрито сутність бюджетної доктрини і розглянуто кризь

призму аналізу теоретичних положень фінансових наукових шкіл й окремих вчених соціально-економічну природу бюджету держави та форми його функціонування і визначено економічний зміст бюджетної доктрини держави, її необхідність, специфіку й характерні ознаки в системі фінансової науки та практики.

У роботі з'ясовано фундаментальні питання теорії формування і реалізації бюджетної доктрини та бюджету держави. Аргументовано, що бюджетна доктрина об'єднує сукупність окремих складових фінансової науки, зокрема ідей, принципів, концепцій і вчень, та є найбільш узагальненою формою підходу до розкриття сутності, змісту й форм функціонування бюджету країни і розробки та практичної реалізації бюджетної політики. При цьому вказано, що бюджетну доктрину варто розглядати, з одного боку, як соціально-економічну дефініцію фінансової науки, а з іншого – як основу для розробки бюджетної політики і реалізації її засад у процесі виконання стратегічних завдань соціально-економічного розвитку суспільства.

Дослідження теоретичних засад бюджетної доктрини й окремих її структурних елементів дало змогу сформулювати концептуальні підходи до трактування бюджету держави як об'єктивної економічної категорії, яка водночас має матеріальні субстанції за своїм явищем, змістом, формою, організаційно-структурною побудовою, правовим характером, роллю і місцем у державному регулюванні соціально-економічних процесів. Доведено, що сутність бюджету розкривається через закон як філософське поняття. До того ж зазначено, що сутність бюджету виявляється в існуванні такого внутрішнього зв'язку його складових, які інтегрують навколо себе інші, тому вона не є постійною, а динамічно розвивається з розвитком суспільства.

У роботі наголошено, що основне призначення бюджету полягає у мобілізації до основного централізованого фонду грошових коштів держави такого обсягу фінансових ресурсів та у такі терміни, які би дали їй змогу в повному обсязі й своєчасно профінансувати всі заходи, пов'язані з якісним виконанням своїх функцій. Крім того, обґрунтовано, що забезпечення мобілізації і використання коштів централізованого грошового фонду держави здійснюють винятково у процесі розподілу та перерозподілу ВВП.

Результати проведеного дослідження показують, що впродовж 1993–2008 рр. ВВП зріс у 558,8 рази, а доходи зведеного бюджету – в 595,6 рази. Якщо в 1993 р. у бюджеті держави було зосереджено 33,5% ВВП, у 1999 р. – 25,2%, то у 2006 р. цей показник становив 31,4%, що свідчить про посилення централізації частки ВВП державою для виконання своїх функцій, особливо після ухвалення Бюджетного кодексу.

Аргументовано, що розробку бюджетної доктрини і реалізацію її засад доцільно пов'язувати з бюджетом держави з виділенням таких взаємопов'язаних між собою складових, зокрема: бюджетна доктрина, бюджетна політика, бюджетний механізм та бюджетний процес.

На основі логічного взаємозв'язку між цими складовими визначено наукові підходи до розробки бюджетної доктрини і засад стратегії й тактики бюджетної політики, відповідно до чого можна сформулювати бюджетний

механізм та забезпечити реалізацію положень бюджетної доктрини і бюджетної політики за допомогою бюджетного механізму на кожній стадії бюджетного процесу.

Акцентовано, що бюджетна система держави, згідно з бюджетною доктриною має формуватися на основі наукових підходів до структуризації бюджетних відносин, яку рекомендовано здійснювати з огляду на державний устрій, адміністративно-територіальний поділ, зміст функцій та конституційних повноважень органів державної влади і місцевого самоврядування. Це дало змогу уточнити принципи формування бюджетної системи, її структуру й взаємозв'язки між окремими ланками та обґрунтувати пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування цієї системи.

У дисертації проаналізовано різні підходи вчених до визначення дефініцій “доходи бюджету”, “видатки бюджету” і “бюджетний дефіцит”, в результаті чого підтверджено, що доходи, видатки та дефіцит за своєю сутністю є економічними явищами, пов'язаними з грошовими відносинами, які виникають у процесі розподілу і перерозподілу ВВП. Оскільки доходи та видатки, будучи об'єктивним економічним поняттям, за відповідних умов набувають матеріального виразу, запропоновано їх розглядати за явищем, змістом, формою й організаційною побудовою.

Проведені у роботі дослідження діючої практики формування дохідної і видаткової частин бюджету держави свідчать, що її результативність перебуває у прямій залежності від застосування вихідних методологічних положень та принципів мобілізації надходжень до бюджету і використання його коштів. Науково обґрунтовані підходи та запропоновані принципи дали змогу на загальнодержавному рівні з урахуванням стратегічних підходів до розробки бюджетної доктрини України запропонувати логічну модель розподілу і перерозподілу ВВП з виходом на формування дохідної й видаткової частин бюджету.

Доведено, що бюджетний дефіцит тісно пов'язаний з економічною та фінансовою кризою, постійно їх супроводжує, має причинно-наслідкові ознаки щодо кризи, оскільки відповідно до законів діалектики він переходить у наслідки і з наслідків у причини виникнення. Існування бюджетного дефіциту призводить до виникнення постійного ризику, є небезпечним дестабілізуючим фактором, який за умови некваліфікованих дій влади може спровокувати кризову ситуацію з найгіршими наслідками. Доведено, що державна політика щодо бюджетного дефіциту має бути виваженою та збалансованою, оскільки наслідки дефіциту бюджету залежать від керованості державою бюджетним процесом.

У другому розділі “**Наукова парадигма бюджетної політики у формуванні і реалізації бюджетної доктрини України**” досліджено сутність, іманентні ознаки, особливості бюджетної політики у контексті бюджетної доктрини, розвиток нормативно-правової бази й інформаційного забезпечення бюджетної політики держави та визначено напрями реалізації бюджетної стратегії і тактики в умовах ринкових перетворень.

Вказано, що бюджетна політика займає центральне місце серед складових фінансової політики та вважається елементом бюджетної доктрини держави. При цьому аргументовано, що основою бюджетної політики є розробка основних напрямків використання бюджету відповідно до засад соціально-економічного розвитку суспільства. У процесі такої розробки держава визначає конкретні форми, методи і види організації бюджетних відносин. Водночас з'ясовано, що практична реалізація бюджетної політики полягає у сукупності заходів довготермінового (стратегічного) й короткотермінового (тактичного) характеру, які здійснює держава через бюджетну систему.

Наголошено, що ефективність бюджетної політики базується на фінансовій теорії, зокрема на концепції бюджетної доктрини держави. У роботі сформовано підходи до класифікації, визначено принципи бюджетної політики та її показники. До того ж обґрунтовано, що ефективність бюджетної політики – це здатність отримувати соціально-економічний ефект у результаті діяльності органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування, використовуючи бюджетні відносини. Звернуто увагу на те, що об'єктивну оцінку результатів бюджетної політики можна дати лише за умови застосування загально визначених критеріїв та показників. З урахуванням теоретичних і практичних напрацювань вітчизняної науки й практики у дисертації запропоновано використовувати низку критеріїв.

Першочерговими завданнями формування бюджетної стратегії визнано: формування оптимальної схеми розподілу валового внутрішнього продукту за допомогою бюджетних відносин відповідно до стратегічної моделі майбутнього суспільства; бюджетну реструктуризацію; складання конкретних довготривалих загальнодержавних програм економічного і соціального розвитку, для реалізації яких необхідно здійснювати концентрацію бюджетних ресурсів та визначати критерії оцінювання ефективності цих програм; створення сприятливих умов для розвитку внутрішнього ринку й реального сектору економіки; оптимізацію пропорцій між індивідуальним і суспільним споживанням; перебудову системи фінансування соціального захисту населення; кардинальне поліпшення фінансування науки; створення належної законодавчої бази; перехід до довготермінового та середньотермінового бюджетного прогнозування й програмування.

В роботі уточнено, що реалізація стратегічних завдань можлива за умови оптимізації тактичних дій влади. З огляду на це до основними факторів підвищення ефективності тактичних заходів бюджетної політики зараховано: реформування системи планування, поточного бюджетного програмування і бюджетного нормування; розробку дієвої системи бюджетних ризиків; упорядкування нормативно-правової бази; перегляд методик справляння до бюджетів усіх рівнів доходів та фінансування видатків; формування дієвої системи оцінювання ефективності використання бюджетних коштів усіма суб'єктами бюджетних відносин; удосконалення механізму міжбюджетних відносин; реформування системи бюджетного контролю; вдосконалення інформаційного забезпечення бюджетної політики.

У дисертації проаналізовано розвиток нормативно-правової та інформаційної бази бюджетної політики й дано критичну оцінку чинних законодавчих і нормативних актів, які регулюють бюджетні відносини, та змісту найважливіших форм інформаційного забезпечення бюджетної політики. Проведене дослідження дало змогу сформулювати низку рекомендацій щодо вдосконалення бюджетного законодавства, бухгалтерського обліку і бюджетної звітності, їхньої адаптації до європейських та міжнародних стандартів.

У третьому розділі **“Бюджетний механізм у моделюванні практичної орієнтації бюджетної доктрини”** з позиції критичного аналізу досліджено сутність бюджетного механізму, бюджетного прогнозування, планування, нормування й регулювання та визначено їхню ролі у розробці стратегічних і тактичних засад бюджетної доктрини України.

Доведено, що бюджетний механізм доцільно розглядати, з одного боку, як об’єктивне економічне явище, а з іншого – як практичну модель реалізації цього явища. З’ясовано, що бюджетний механізм є складовою господарського механізму, фінансового механізму суспільства та фінансового механізму держави. Водночас констатовано, що в узагальненому вигляді бюджетний механізм – це сукупність фінансових форм, методів, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, за допомогою яких забезпечується здійснення широкої системи розподільчих та перерозподільчих процесів, формування і використання централізованого фонду грошових коштів держави, функціонування бюджетної системи загалом та реалізація засад бюджетної політики держави.

Аргументовано, що бюджетний механізм – це динамічне економічне явище, у якому всі структурні елементи взаємопов’язані між собою і взаємозалежні один від одного. Враховуючи особливості функціонування бюджетних відносин та необхідність застосування відповідних методів, важелів, інструментів і показників у бюджетному механізмі виділено чотири його найважливіші складові: механізм мобілізації доходів; механізм використання бюджетних коштів; механізм управління бюджетним дефіцитом та державним боргом; механізм регулювання міжбюджетних відносин.

Результати наукового аналізу підтвердили, що основною особливістю бюджетного прогнозування є чітко визначена сфера його застосування – бюджет і бюджетна система держави. При цьому з’ясовано, що бюджетні прогнози мають охоплювати ті розподільчі процеси, які пов’язані з формуванням та використанням коштів бюджету держави, організацією міжбюджетних відносин і впливом бюджету на розвиток економіки, соціальної сфери, добробут його членів. До того ж обґрунтовано, що процес розробки бюджетних прогнозів необхідно базувати на вивченні економічних законів та закономірностей розвитку економічних явищ і процесів, а також слід виявляти ймовірні й альтернативні шляхи розвитку бюджету держави, які стануть основою для вибору та мотивації бюджетної політики.

У роботі вказано, що основна мета вдосконалення бюджетного планування полягає в забезпеченні стабільної фінансової бази соціально-економічного розвитку країни, досягненні збалансованості всіх фінансових

планів, визначенні фінансових пріоритетів країни, створенні умов для прискорення науково-технічного прогресу, забезпеченні якісного зростання економіки і посиленні соціального захисту населення. З'ясовано, що підвищення ролі бюджету держави у системі фінансових планів можливе за умов перебудови бюджетного планування на основі системи стабільних довготривалих, науково обґрунтованих економічних нормативів і фінансових норм, які відповідатимуть економічним інтересам усіх членів суспільства. Водночас зазначено, що у сучасних умовах покращення бюджетного планування передусім пов'язане з переходом на перспективне (трирічне, п'ятирічне) планування бюджетних показників і передбачає вдосконалення методики планування й планово-бюджетної роботи на всіх рівнях управління.

Результати проведеного дослідження теорії і практики бюджетного нормування дають підстави стверджувати, що методологічні підходи до формування фінансових нормативів бюджетної забезпеченості мають базуватися на: уточненні сфери застосування нормативу; обґрунтуванні розрахункового показника, на який рекомендується встановлювати норматив; визначенні розрахункової бази для нормативу; розробці методики розрахунку нормативу; встановленні порядку уточнення нормативу залежно від всіх факторів, які впливають на його величину; визначенні переліку конкретних виконавців, на які покладено відповідальність за об'єктивність встановлення нормативів та міри відповідальності; розробці стабільної нормативної бази, яка регулюватиме порядок визначення і коригування фінансових нормативів бюджетного забезпечення. Запропоновано сферою застосування фінансових нормативів бюджетного забезпечення вважати делеговані повноваження й поточні видатки. Аргументовано, що за капітальними видатками такі нормативи розраховувати недоцільно, оскільки ці нормативи не можуть бути об'єктивними і враховувати конкретні умови бюджетного забезпечення відповідних розпорядників коштів.

У дисертації доведено, що розрахунковим показником, на який рекомендується встановлювати фінансовий норматив бюджетного забезпечення, доцільно вважати: за видатками на управління – чисельність населення та кількість органів місцевого самоврядування; за видатками на охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток – чисельність населення та кількість сільських населених пунктів; за видатками на освіту – кількість класів, груп продовженого дня, учнів у профтехучилищах; за видатками на соціальний захист населення і соціальне забезпечення – кількість отримувачів соціальних послуг відповідно до їхніх видів; за видатками на житлово-комунальне господарство – площа вулиць та доріг з капітальним і полегшеним типом дорожнього покриття, загальна площа житлового фонду, чисельність населення.

Обґрунтовано, що бюджетне регулювання варто розглядати у широкому й вузькому розумінні та поділяти його на стратегічне і тактичне. У широкому значенні бюджетне регулювання – це один із економічних методів регулювання соціально-економічного розвитку суспільства, який полягає у використанні бюджету як інструменту економічного зростання, покращення добробуту

громадян, вирішення внутрішніх та зовнішніх проблем держави. У вузькому значенні – це перерозподіл бюджетних коштів між різними ланками бюджетної системи (з бюджетів одного рівня до бюджетів іншого рівня) з метою збалансування всіх видів бюджетів і забезпечення фінансового вирівнювання регіонів й адміністративно-територіальних одиниць.

В роботі з'ясовано, що розгляду питань модернізації бюджетного регулювання приділятиметься увага лише за умови вирішення низки проблем, основне місце серед яких належить удосконаленню розподілу повноважень між органами державної влади, державного управління та місцевого самоврядування, розподілу доходів і видатків між окремими бюджетами.

У четвертому розділі “Бюджетний механізм у реалізації бюджетної доктрини України” проаналізовано групу проблем, пов'язаних із функціонуванням податкового механізму та застосуванням методів мобілізації неподаткових надходжень, бюджетного фінансування і бюджетного контролю при вирішенні стратегічних та тактичних завдань управління бюджетом країни й реалізації бюджетної доктрини.

У дисертації податковий механізм розглянуто в широкому і вузькому розумінні. У широкому значенні податковий механізм – це сукупність прийомів та методів, за допомогою яких держава, використовуючи податки, регулює соціально-економічний розвиток суспільства. У вузькому значенні – це сукупність податкових методів, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, комплекс заходів та послідовність їхнього виконання платниками податків і органами стягнення щодо справляння та внесення податків і зборів до бюджетів усіх рівнів або державних цільових фондів. У складі податкового механізму залежно від завдань, набору інструментів, наявності суб'єктів та способу дій виділено дві підсистеми: механізм справляння податків платниками й механізм контролю і забезпечення сплати податків.

Проведені у роботі дослідження функціонування вітчизняної системи оподаткування, яка визначає характер спрямування податкового механізму, показали, що частка податкових надходжень до зведеного та державного бюджетів у ВВП має тенденцію до зростання. Результати функціонування податкового механізму відображаються в обсягах мобілізованих до бюджету податкових надходжень та їхньої частки у ВВП (табл. 1).

Наведені дані свідчать, що з часу ухвалення Бюджетного кодексу України питома вага податкових надходжень зведеного бюджету у ВВП збільшилася на 5,9 відсоткового пункту, а державного – на 6,9 при одночасному скороченні податкових надходжень місцевих бюджетів на 1,0 пункт. При цьому уточнено, що така динаміка є результатом посилення централізації ВВП в Україні за допомогою податкового механізму.

В дисертації подано рекомендації щодо вдосконалення системи оподаткування й побудови її дієвої моделі, модернізації механізму оподаткування і вибору принципів. До того ж наголошено, що спочатку теоретична модель системи оподаткування має пройти наукову експертизу, задовольняти інтереси всіх суб'єктів розподільчих процесів та бути апробованою, а потім її потрібно впроваджувати у практику. Лише після цього

варто формувати податковий механізм, який забезпечуватиме би її належне функціонування.

Таблиця 1

Динаміка ВВП, податкових надходжень зведеного, державного та місцевих бюджетів України за 2001–2008 рр.

Показники	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	Відхилення у 2008 р. порівняно з 2001 р.
ВВП									
– млрд. грн.	204,2	225,8	267,3	345,1	441,5	544,2	720,7	949,9	745,7
Податкові надходження бюджетів:									
зведеного:									
– млрд. грн.	36,7	45,4	54,3	63,2	98,1	125,7	161,3	227,2	190,5
– в % до ВВП	18,0	20,1	20,3	18,3	22,2	23,1	22,4	23,9	5,9
державного:									
– млрд. грн.	22,0	28,9	35,7	44,9	74,5	94,8	116,7	167,9	145,9
– в % до ВВП	10,8	12,8	13,4	13,0	16,9	17,6	16,2	17,7	6,9
місцевих:									
– млрд. грн.	14,8	16,5	18,6	18,3	23,6	30,9	44,6	59,3	44,5
– в % до ВВП	7,2	7,3	7,0	5,3	5,3	5,7	6,2	6,2	–1,0

Акцентовано, що бюджетне фінансування доцільно розглядати, з одного боку, як об'єктивне економічне поняття, а з іншого – як матеріальний вираз цього поняття. Водночас встановлено, що бюджетне фінансування – це сукупність грошових відносин, пов'язаних з розподілом і використанням коштів централізованого грошового фонду держави, які реалізуються шляхом безповоротного та безоплатного надання бюджетних коштів юридичним і фізичним особам на проведення заходів, передбачених бюджетом. Крім цього доведено, що бюджетному фінансуванню властиві специфічні ознаки: з боку держави воно є формою бюджетного механізму, а з боку суб'єктів господарювання – однією з форм фінансового забезпечення.

Зазначено що, у теорії та практиці бюджетного фінансування важливе значення мають правильний вибір й обґрунтування застосування відповідних його принципів і форм. При цьому вказано, що формами бюджетного фінансування слід вважати способи надання бюджетних коштів на заходи, передбачені у бюджеті відповідно до наукових принципів. За наведеними критеріями виділено три найважливіші форми бюджетного фінансування: кошторисне фінансування, бюджетне інвестування та державні трансферти.

У роботі констатовано, що розширення функцій держави в умовах ринкових трансформацій пов'язане зі збільшенням обсягів надання державних трансфертів шляхом державного субсидювання і допомоги населенню. До того ж обґрунтовано, що у процесі розвитку державного субсидювання доцільно обсяг дотації довести до оптимальної величини. При цьому наголошено, що субвенції у даний час використовуються для фінансування певних цільових

проектів, програм та заходів, які мають загальнодержавне, регіональне чи місцеве значення, їхня роль у бюджетному фінансуванні надалі зростатиме.

У дисертації значне місце відведено аналізу сутності бюджетного контролю, сфери його застосування, об'єкта, суб'єкта, предмета й методу контролю. Водночас визнано, що з розвитком ринкових засад господарювання в Україні серед інших видів та форм бюджетного контролю перспективним напрямом його розвитку стає розширення сфери застосування бюджетного аудиту.

Аргументовано, що необхідність подальшого розвитку і реформування бюджетного аудиту в системі фінансового контролю зумовлена потребою його адаптації до вимог Єврокомісії з огляду на обрання Україною стратегічного курсу, спрямованого на вступ до ЄС. Це дало підстави у широкому розумінні розглядати бюджетний аудит як форму бюджетного контролю, що забезпечує вивчення процедур прийняття й виконання управлінських рішень суб'єктами бюджетного процесу відповідно до визначених завдань з метою досягнення певних цілей. Запропоновано з урахуванням сучасних умов розвитку України та норм і правил ЄС розробити нові теоретичні й практичні засади організації бюджетного контролю, а у його складі – бюджетного аудиту, що сприятиме реалізації засад бюджетної стратегії країни та підвищенню ефективності використання бюджетних коштів.

У п'ятому розділі “Реалізація бюджетної доктрини України на окремих стадіях бюджетного процесу” розкрито концептуальні засади й особливості організації бюджетного процесу та окреслено напрями реалізації бюджетної доктрини держави при складанні проектів бюджетів, удосконаленні підходів до вирішення питань бюджетної політики у процесі розгляду і затвердження бюджетів та напрямів реалізації бюджетної доктрини при виконанні бюджетів.

У дисертації з'ясовано зміст бюджетного процесу й охарактеризовано його стадії та взаємозв'язок між ними, учасників і принципи організації. Аргументовано, що під час бюджетного процесу безпосередньо реалізуються бюджетні права органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування, а також стратегічні засади бюджетної доктрини держави.

Вказано, що для забезпечення позитивної динаміки соціально-економічного розвитку країни бюджетний процес можна вважати ефективним за умови чіткого визначення завдань, які ставить перед ним суспільство та якості реалізації цих завдань. Їхня складність і масштабність зумовлені складністю і масштабною бюджетного процесу загалом, кількістю та функціями його учасників й різними факторами зовнішнього, внутрішнього, об'єктивного й суб'єктивного, кількісного та якісного походження.

Доведено, що в умовах демократичного суспільства бюджетний процес має бути гласним, прозорим і логічно послідовним, базуватися на демократичних принципах, чітко окреслювати цілі й завдання бюджетування. Логічне завершення цього процесу необхідно відображати у бюджетному законодавстві з виділенням та оцінкою відповідних результатів.

Наголошено, що у процесі складання бюджету найскладнішою проблемою є оцінювання ресурсів, яке слід проводити найбільш точно і реально, щоб, з одного боку, забезпечити державу необхідною для виконання покладених на неї функцій сумою доходів, а з іншого – досягти бюджетної рівноваги. З метою попередження наслідків ризику здійснення довільного оцінювання доходів бюджету запропоновано застосовувати різні підходи до визначення його параметрів.

Зазначено, що розробка показників бюджету тісно пов'язана з неможливістю усунення суперечностей між загальнодержавними, регіональними, корпоративними та особистими інтересами з питань формування доходів і розподілу видатків. Через це найважливішим завданням уряду на стадії складання проекту бюджету має бути вибір найбільш прийнятних форм та методів реалізації економічних інтересів усіх суб'єктів бюджетних відносин, чого можна досягти шляхом оптимізації бюджету держави.

В дисертації визначено, що мета планування доходів на стадії складання бюджету – це встановлення реальних обсягів їхніх надходжень відповідно до окремих видів, адміністративно-територіальних утворень та розробка необхідних заходів і механізмів їхньої мобілізації до відповідних бюджетів. Досягти цієї мети можна лише при розробленні багатоваріантних планів та складанні прогнозів бюджетних показників, на основі яких вибирається оптимальний варіант планового обсягу доходів відповідно до джерел, видів надходжень, підрозділів бюджетної класифікації з такою умовою, щоб отримана планова сума доходів була реальною й найбільш прийнятною для суспільства.

Як один з напрямів вирішення таких завдань виділено використання математичного апарату економетричного моделювання. Через те, що доходи бюджету змінюються залежно від множини об'єктивних та суб'єктивних факторів, їх доцільно трактувати як випадкові величини, динаміка яких має певну закономірність. З метою дослідження можливостей застосування економіко-математичних моделей у процесі планування й прогнозування доходів бюджету держави використано статистичну інформацію про їхні фактичні обсяги відповідно до підрозділів бюджетної класифікації та основні формули.

Всі побудовані у роботі економіко-математичні моделі адекватні експериментальним даним і мають високе значення коефіцієнта кореляції ($R_{\min}=0,9472$; $R_{\max}=0,9931$, хоча за окремими видами доходів спостерігаються більші коливання). На основі цього складено прогноз показників на 5 років (до 2013 р.), що відображено у табл. 2. Економіко-математичні моделі динаміки обсягів доходів зведеного бюджету України загалом виглядають таким чином:

$$y = -12,75 + 33,6t, R = 0,9532 \quad (1)$$

$$y = e^{3,637+0,2503t}, R = 0,9931 \quad (2)$$

$$y = 1,188 + 16,68t + 2,275t^2, \quad (3)$$

$$R = 0,9781$$

**Динаміка основних показників зведеного бюджету України та їхні
прогнозні обсяги**

Показник	Вид залежності та статистичні оцінки, t – часовий інтервал, рік	Прогнозні значення	
		2010 р.	2013 р.
Податкові надходження (млрд. грн.)	$y = -14,34 + 25,74t, R = 0,9472$	243,1	320,3
	$y = e^{3,254+0,2626t}, R = 0,9929$	357,9	786,9
Неподаткові надходження (млрд. грн.)	$y = 2,443 + 6,557t, R = 0,9654$	68,0	87,7
	$y = e^{2,39+0,2104t}, R = 0,9822$	90,2	169,5
Доходи від операцій з капіталом (млрд. грн.)	$y = -0,8607 + 0,8857t, R = 0,9468$	8,0	10,7
	$y = e^{-0,6863+0,343t}, R = 0,9679$	15,5	43,5
Цільові фонди (млрд. грн.)	$y = -0,225 + 0,425t, R = 0,8697$	4,0	5,3
	$y = e^{-0,8503+0,255t}, R = 0,8600$	5,5	11,8
	$y = 0,02088 + 0,1271t + 0,04006t^2, R = 0,9643$	5,3	8,4
Всього доходів зведеного бюджету (млрд. грн.)	$y = -12,75 + 33,6t, R = 0,9532$	323,2	424,0
	$y = e^{3,637+0,2503t}, R = 0,9931$	464,0	983,0
	$y = 1,188 + 16,68t + 2,275t^2, R = 0,9781$	395,5	602,6

Наведені у табл. 2 дані свідчать про найбільш тісний кореляційний зв'язок, отриманий у процесі використання моделі (2) експоненціальної ($R=0,9931$), за якою обсяги доходів зведеного бюджету України у 2013 р. могли б досягти максимальної величини – 983,0 млрд. грн. Водночас лінійна модель (1) показує мінімальне значення кореляційного зв'язку ($R=0,9532$), через що отриманий прогнозний обсяг доходів у 2013 р. може становити 424,0 млрд. грн. Середнє значення прогнозованої суми доходів зведеного бюджету України (602,6 млрд. грн.) одержано у результаті використання економіко-математичної моделі параболічної, де кореляційний зв'язок перебуває на середньому рівні ($R=0,9781$). Зроблено висновок, що в умовах сталого економічного зростання у 2013 р. доходи зведеного бюджету України могли б досягти максимальної величини, але економічна криза негативно вплинула на динаміку показників, унаслідок чого цей обсяг може зменшитися до мінімальної суми – 424,0 млрд. грн.

Констатовано, що розвиток бюджетного процесу загалом та застосування бюджетного програмно-цільового методу складання бюджету зокрема передбачають зміну бюджетної ідеології, за котрою при формуванні показників бюджету робиться акцент на результати, яких необхідно досягти, а вже потім – на ресурси, потрібні для досягнення цих результатів. У бюджетний процес вводяться елементи аналізу зіставлення витрат і досягнутих результатів, що значно підвищує ефективність складання проекту бюджету та сприяє забезпеченню ефективності й прозорості використання бюджетних коштів уже на стадії бюджетного планування.

Акцентовано, що одним з найважливіших видів робіт змістового характеру, пов'язаних зі складанням проекту бюджету на плановий рік й середньотермінову перспективу, є розробка й уточнення стратегічних показників бюджету та програми соціально-економічного розвитку країни. При цьому рекомендовано на законодавчому рівні здійснювати в Україні обов'язкове складання стратегічних прогнозів розвитку всіма головними розпорядниками бюджетних коштів і рівнів відповідальності за якість цих прогнозів, а також запровадити практику обов'язкового складання та схвалення Верховною Радою України довготермінових і середньотермінових бюджетних планів (як стратегічних) одночасно зі складанням та затвердженням щорічних бюджетів і надання стратегічним бюджетним показникам статусу обов'язкових. Учасники ж бюджетного процесу повинні забезпечити взаємозв'язок між показниками бюджету, плану соціально-економічного розвитку країни й інших державних планів і програм, як це показано на рис. 1.

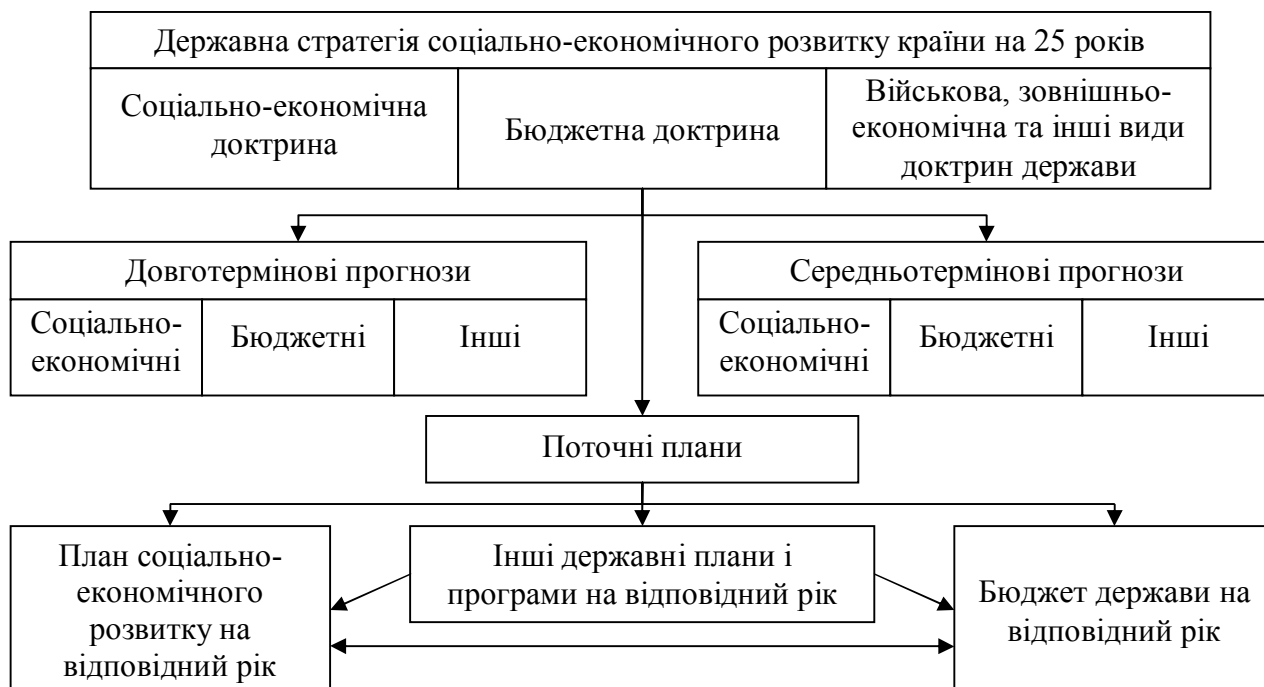

Рис. 1. Взаємозв'язок між бюджетом держави, планом соціально-економічного розвитку країни та іншими державними планами і програмами

Обґрунтовано доцільність прискорення у часі затвердження найважливіших бюджетних параметрів, зокрема перенесення цього

затвердження з другого читання на перше щодо таких основних бюджетних показників, як загальний обсяг доходів та видатків бюджету, бюджетного дефіциту й обсяг трансфертів місцевим бюджетам. До того ж вказано, що на друге читання доцільно виносити затвердження доходів і видатків бюджету відповідно до підрозділів бюджетної класифікації у межах обсягів, затверджених у першому читанні, що дасть змогу зменшити можливі негативні наслідки, зумовлені політичними рішеннями.

У дисертації аргументовано, що виконання бюджетів перебуває під впливом різних факторів об'єктивного та суб'єктивного походження. До об'єктивних факторів зараховано: форс-мажорні обставини, пов'язані з погіршенням міжнародної ситуації, стихійні лиха, епідемії тощо, які незалежно від позитивних рішень держави негативно впливають на процес наповнення дохідної частини бюджетів і фінансування видатків. Всі інші фактори, дія яких зумовлена некваліфікованим прийняттям управлінських рішень, визнано суб'єктивними.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного теоретичного дослідження розроблено нові підходи до вирішення проблем формування й реалізації бюджетної доктрини України в умовах ринкових перетворень та євроінтеграційних процесів. Це дало змогу сформулювати низку концептуально-теоретичних, методологічних і науково-практичних висновків, спрямованих на реалізацію мети дисертаційного дослідження:

1. Зазначено, що стратегічні орієнтири держави, її місце та роль у суспільстві визначаються соціально-економічною доктриною, яка тісно пов'язана з бюджетною доктриною. З огляду на це розробка бюджетної доктрини для України є стала важливим і актуальним завданням, що потребує теоретичного обґрунтування засад та відповідних практичних заходів. Дослідження сутності бюджетної доктрини, її необхідності, характерних ознак і структурних елементів дало підстави зробити висновок, що ця доктрина займає одне з основних місць у системі фінансової науки, є найбільш узагальненою формою підходу до трактування бюджету держави з урахуванням об'єктивних та суб'єктивних факторів і формою синтетичного знання, у межах якого окремі поняття, ідеї, принципи, концепції та вчення втрачають автономність і стають елементами єдиної цілісної системи. На основі напрацьованих теоретико-методологічних підходів розроблено цілісну концепцію формування та реалізації бюджетної доктрини України з виділенням чотирьох логічно взаємопов'язаних етапів.

2. Визнано, що розроблена і затверджена у встановленому порядку державна стратегія соціально-економічного розвитку й узагальнена фінансовою наукою теоретична концептуалізація бюджетної доктрини можуть бути основою для формування бюджетної політики, засади якої необхідно викласти у правовому акті стратегічного значення – бюджетній доктрині України на

тривалу перспективу. Структура бюджетної доктрини як державного документа охоплюватиме такі підрозділи: анотація, принципи побудови, сфера застосування положень і стандартів, відповідальність за реалізацію положень, рівні застосування доктрини, основні цілі доктрини, основні результати доктрини, стандарти бюджетної політики, зміст бюджетної доктрини, порядок публічного моніторингу застосування бюджетної доктрини, окремих її стандартів, порядок періодичного оцінювання результатів застосування положень та стандартів доктрини і порядок підготовки й прийняття рішень про внесення змін до бюджетної доктрини та окремих її стандартів. Змістову частину бюджетної доктрини рекомендовано розробляти на тривалу перспективу з відображенням у ній: найважливіших макроекономічних показників; засад і пропорцій розподілу ВВП; обсягів бюджету, розподілу доходів та видатків між ланками бюджетної системи й міжбюджетних відносин; підходів до розподілу видаткової частини бюджету; найважливіших показників соціальних гарантій та ін. Через те, що позитивна динаміка розвитку економіки і соціальної сфери країни та досягнення мети залежать від якості, реальності й наукової обґрунтованості показників соціально-економічної та бюджетної доктрин, між цими доктринами, оформленими у вигляді двох державних стратегічних документів, має бути тісний взаємозв'язок. Формуючи бюджетну доктрину як важливий політичний документ, органи державної влади і державного управління повинні визначитися зі стратегічними напрямками соціально-економічного розвитку суспільства й обрати модель для нього.

3. Наголошено, що реалізація конституційних повноважень держави забезпечується за допомогою бюджету. Аналіз теоретико-методологічних засад бюджету держави дав змогу визначити характер впливу розподільчих процесів на рівень державного забезпечення суспільних благ у вигляді гарантій, прав і свобод громадян країни та макроекономічного регулювання економіки. При цьому встановлено, що бюджет займає центральне місце у фінансовій системі й відіграє важливу роль у розподільчому процесі. Запропоновані теоретико-методологічні підходи до трактування бюджету, з одного боку, як об'єктивної економічної категорії, а з іншого – як її матеріальних субстанцій за явищем, змістом, формою, організаційно-структурною побудовою і правовим характером базуються на використанні філософських категорій якості і кількості, сутності і явища, змісту та форми й законів діалектики.

4. З'ясовано, що ефективне функціонування держави та якісне виконання покладених на неї завдань залежать від застосування наукових підходів до структуризації бюджетних відносин, їхнього впорядкування на всіх рівнях управління, теоретичні положення яких мають стати основою для визначення принципів побудови бюджетної системи, виділення і групування окремих її ланок, розподілу доходів та видатків між окремими бюджетами, встановлення характеру міжбюджетних відносин відповідно до державного устрою країни. Згідно з державним устроєм, адміністративно-територіальним поділом країни, поданим у дисертації визначенням бюджетної системи України як сукупності взаємопов'язаних між собою ланок бюджетних відносин, визнано за доцільне

ланками бюджетної системи вважати державний бюджет та місцеві бюджети і відповідно до таких груп, як регіональні бюджети (республіканський бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети) й бюджети територіальних громад (міські, сільські, селищні). Це дасть змогу змінити концептуальні підходи до розподілу доходів і видатків між окремими ланками бюджетної системи та забезпечити кожну з цих ланок необхідним обсягом власних доходів. З огляду на сутність бюджетної системи законодавчо встановлені принципи її побудови поділено на дві групи: а) принципи побудови бюджетної системи (єдності, самостійності, адміністративно-територіальний, функціональний); б) принципи організації бюджетного процесу (всі інші). Це сприятиме перегляду принципів і порядку розподілу доходів та видатків між окремими бюджетами й зміцненню власної дохідної бази всіх бюджетів, що відповідає вимогам демократичної держави.

5. Аргументовано, що формування дохідної частини бюджету доцільно пов'язувати з такою моделлю, яка могла би бути складовою бюджетної доктрини. Доцільно при побудові моделі формування доходів, яка може стати основою для Податкового кодексу України, враховувати такі умови: обсяги доходів усіх бюджетів мають відповідати потребам органів державної влади, державного управління і місцевого самоврядування; абсолютна більшість (не менше, ніж 90 відсотків) доходів регіональних та місцевих бюджетів повинні формуватись за рахунок власних і закріплених доходів; наповнення доходів усіх бюджетів має здійснюватися на стабільній економічній та законодавчій базах; сплата податків, обов'язкових і необов'язкових платежів не повинна негативно відобразитися на соціально-економічних процесах у державі й регіонах та ін. Розвиток вітчизняної системи формування доходів бюджету держави передбачає застосування комплексу заходів організаційного і методологічного характеру, які базуватимуться на засадах бюджетної доктрини та її орієнтирах. Водночас окреслено такі основні напрями цього розвитку: побудова вітчизняної моделі формування доходів бюджетів; орієнтація процесу формування доходів бюджетів на фіскальні й регулюючі завдання; ефективне формування морально-етичних і професійних якостей усіх учасників розподільчих відносин, пов'язаних з наповненням дохідної частини бюджетів; розмежування функцій та повноважень, взаємоузгодження роботи органів державної влади і координація діяльності фінансових, казначейських, податкових та контрольно-ревізійних органів у процесі мобілізації доходів до бюджетів усіх рівнів.

6. З метою мінімізації впливу бюджетного дефіциту на кризову ситуацію в Україні запропоновано розробити державну Програму управління бюджетним дефіцитом, яка могла би бути складовою бюджетної доктрини держави. У цьому напрямку виділено такі основні стратегічні завдання: перехід від пасивного напрямку фінансування бюджетного дефіциту до активного й здійснення дефіцитного фінансування лише тих видатків, які сприятимуть економічному зростанню; поступовий перехід до практики складання бюджету з позитивним сальдо; розробка антикризових заходів, спрямованих на підвищення ефективності економіки; оптимізація співвідношення між

державним і недержавним секторами економіки; оптимізація величини бюджетного дефіциту та ін.

7. Доведено, що бюджетна доктрина як державний документ стратегічного спрямування має відображати конкретні напрями бюджетної політики держави, основою якої є бюджетна стратегія у діалектичній єдності з бюджетною практикою. При цьому обґрунтовано, що бюджетну політику держави слід розглядати як діяльність органів державної влади, державного управління і місцевого самоврядування з визначення стратегічної мети, напрямів, завдань та пріоритетів розвитку бюджетних відносин, засобів бюджетної тактики для їхнього досягнення і застосування цих засобів. До того ж аргументовано, що бюджетна стратегія – це цілісна система дій держави, спрямована на реалізацію мети, завдань та пріоритетів довготривалого курсу бюджетної політики, розрахованого на перспективу, що передбачає вирішення глобальних завдань, визначених економічною стратегією. Бюджетна ж тактика є формою реалізації бюджетної стратегії й комплексом адаптивних заходів впливу держави на стан функціонування конкретних бюджетних взаємовідносин з метою надання їм параметрів, визначених завданнями бюджетної стратегії. До принципів бюджетної політики віднесено такі основні засади, ідеї та положення, які є орієнтирами і вимогами її проведення й відображають сутність державного бюджету. Ці принципи об'єднано у дві групи: загальні та спеціальні. Сформовано методологічні підходи до систематизації показників видів ефективності бюджетної політики та їхнього визначення залежно від стадій бюджетного процесу шляхом виділення п'яти груп: наступної, поточної, очікуваної, планової та стратегічної ефективності.

8. Акцентовано, що конкретні дії органів державної влади, державного управління і місцевого самоврядування, пов'язані з бюджетним процесом, регулюються нормативно-правовими актами України. Розробку бюджетного законодавства України рекомендовано базувати на визначених у роботі принципах. З метою вдосконалення бюджетного процесу запропоновано у Бюджетному кодексі України: переглянути підходи до формування ланок бюджетної системи та принципів її побудови; подати перелік складу доходів Державного бюджету України і розкрити засади розподілу доходів між окремими ланками бюджетної системи; внести статті, які визначатимуть стратегічні засади бюджетної політики, відповідну термінологію й порядок реалізації; унормувати процедуру складання бюджету на три роки, а також розробку і затвердження відповідних програм та звітів про їхнє виконання; передбачити порядок формування Стабілізаційного фонду; конкретизувати процедури й умови надання міжбюджетних трансфертів та їхнього розподілу між бюджетами; чітко визначити повноваження суб'єктів бюджетних відносин щодо організації бюджетного обліку й звітності, узаконити порядок прийняття і розкрити зміст Декларації цілей та завдань бюджету на наступний бюджетний період (Бюджетної декларації).

9. Для вдосконалення інформаційного забезпечення бюджетної політики визнано за доцільне: розпочати роботу зі створення інтелектуальної системи обліку; розробити національні стандарти обліку, максимально наближені до

міжнародних, ліквідувати податковий облік, що не відповідає принципу єдиної інформації; узгодити на загальнодержавному рівні єдині підходи та методики розрахунку макроекономічних показників; сформувати ефективну систему моніторингу бюджетів усіх рівнів; створити при Міністерстві фінансів України підрозділ, в якому можна було би систематично поповнювати банк наукових розробок і пропозицій та рекомендувати їх до впровадження на практиці.

10. Вказано, що принципово важливим для формування й реалізації бюджетної доктрини є уточнення бюджетного механізму відповідно до її стратегічних засад. Водночас обґрунтовано доцільність трактування бюджетного механізму за його змістом, формою, організаційною побудовою та правовою ознакою. При цьому доведено, що оптимальною можна вважати таку структуру бюджетного механізму, яка містить шість елементів: методи, форми, важелі, інструменти, стимули і санкції. Послідовність взаємодії елементів бюджетного механізму зумовлює виділення окремих підсистем, які мають вирішальний вплив на бюджетний процес та його відповідні етапи. До таких підсистем віднесено: забезпечувальні (обслуговують стадії складання, розгляду і затвердження бюджету); оперативні (обслуговують стадію виконання бюджету) та заключні (обслуговують стадію складання і затвердження звітності про виконання бюджету).

11. Наголошено, що при дослідженні бюджетного механізму та його ролі у формуванні й реалізації бюджетної доктрини варто враховувати особливості застосування таких важливих його методів, як бюджетне прогнозування, бюджетне планування, бюджетне нормування і бюджетне регулювання. Крім цього встановлено, що у фінансовій теорії і практиці бюджетне прогнозування доцільно розглядати як безперервний процес формування та уточнення наукових передбачень у бюджетній сфері. Рекомендовано при розробці бюджетних прогнозів використовувати всі традиційні й нові методи, за необхідності – їхні комбінації. Водночас запропоновано до Бюджетного кодексу України внести доповнення щодо запровадження у державі бюджетного прогнозування та реалізації його результатів, яке має бути обов'язковим елементом бюджетного процесу. Доведено доцільність класифікації бюджетного регулювання на стратегічне і тактичне залежно від терміну. З метою спрощення системи бюджетного регулювання рекомендовано передати з державного бюджету місцевим частину державних податків, які мобілізуються на території відповідних органів місцевого самоврядування у повному обсязі, а іншу частину – поділити у пропорціях між державним та місцевими бюджетами. До того ж визнано за доцільне розширити використання укрупнених довготривалих економічних нормативів при плануванні бюджетних доходів і видатків. Аргументовано, що вдосконалення бюджетного планування в умовах демократичних перетворень потребує нових теоретичних, організаційно-правових та методологічних підходів. При цьому обґрунтовано доцільність застосування відповідних нових технологій бюджетного планування, зокрема програмно-цільового методу. З'ясовано, що роль бюджетного нормування в умовах трансформаційних процесів зростатиме і буде стимулятором функціонування бюджетної системи. Потрібно забезпечити

науково обґрунтоване визначення та використання у бюджетному процесі трирівневих груп норм і нормативів.

12. Одне із центральних місць у бюджетному механізмі відведено податковому механізму, який варто розглядати у широкому та вузькому розумінні. Водночас уточнено, що цей механізм має власну структуру і підсистеми. До основних напрямів розвитку податкового механізму віднесено: оптимізацію пропорцій у процесі розподілу і перерозподілу ВВП; визначення оптимального співвідношення між ліберальними ринковими та державними методами податкового регулювання економіки; формування нового інституціонального середовища оподаткування та ін.

13. У роботі доведено необхідність застосування концептуальних підходів до трактування бюджетного контролю на основі вчення про бюджет держави та економічний контроль. Крім цього встановлено, що бюджетний контроль є об'єктивним економічним явищем, характерним для бюджетних відносин, який на практиці реалізується учасниками цих відносин. З метою вдосконалення бюджетного контролю запропоновано сформувати мережу спеціальних контролюючих органів (ними можуть бути територіальні підрозділи Рахункової палати України), які координуватимуть організацію цього контролю та безпосередньо займатимуться бюджетним аудитом. До того ж зазначено, що у процесі реформування державного фінансового контролю і розвитку в його системі бюджетного аудиту на рівні держави постає необхідність змінити ідеологію й визначити нові концептуальні засади організації системи державного внутрішнього фінансового контролю. Водночас з'ясовано, що концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю до 2015 р. потребує перегляду підходів до структури органів зовнішнього та внутрішнього контролю й організації їхньої діяльності.

14. Вказано, що засади бюджетної доктрини реалізуються за допомогою бюджетного процесу. В цьому контексті уточнено визначення бюджетного процесу, який доцільно здійснювати на основі відповідних принципів, за допомогою специфічних заходів, методів та засобів з визначенням стратегічних цілей та застосуванням тактичних підходів. При цьому встановлено, що основними ознаками бюджетного процесу, які визначають характер його організації, є: бюджетне прогнозування і складання розрахунків показників бюджету на перспективу; вибір сценарію розвитку економіки, на підставі якого здійснюється формування проекту бюджету наступного року; врахування різних рівнів бюджетної системи та ін. Наголошено, що ці ознаки повинні враховувати організатори бюджетного процесу в повному обсязі з вибором оптимального варіанта у кожному конкретному випадку.

15. В дисертації сформовано авторський підхід до уточнення порядку складання проекту бюджету держави на основі програмно-цільового методу, який передбачає формування стратегічних бюджетних прогнозів і складання стратегічного бюджету на тривалу перспективу, розроблення й конкретизацію показників середньотермінового бюджету, формування поточного бюджету та розробку оперативних показників бюджету за бюджетними програмами відповідно до бюджетної доктрини держави. Аргументовано, що у процесі

виконання бюджетів доцільно застосовувати новітні методи регулювання потоків бюджетних ресурсів. Водночас визначено низку умов підвищення ефективності виконання бюджету в Україні. Крім цього акцентовано на необхідності перегляду практичних підходів до організації виконання бюджетів і логічного взаємозв'язку його найважливіших стадій, які відповідатимуть ринковим засадам господарювання в умовах демократичного суспільства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, підручники, посібники

1. Анализ хозяйственной деятельности в бюджетных и научных учреждениях: учебное пособие / [В. Г. Демьянишин, Д. Н. Киселев, В. В. Смиринский и др.]; под ред. В. Г. Демьянишина. – Киев: УМК ВО, 1989. – 134 с. – 7,9 д. а. (авт. – 1,6 д. а.). Автором подготовлено: предмет и задачи анализа; аналитической работы.

2. Ревизия и контроль в бюджетных и научных учреждениях: учебное пособие / [М. П. Черный, В. Г. Демьянишин, О. В. Дышкант и др.]; под ред. М. П. Черного. – Киев: УМК ВО, 1989. – 116 с. – 7,7 д. а. (авт. – 1,1 д. а.). Автором подготовлен материал по основам организации контрольно-ревизионной работы.

3. Киселев Д. Н. Контроль и ревизия в учреждениях народного образования / Д. Н. Киселев, Р. И. Саранчук, В. Г. Демьянишин. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 176 с. – 13,0 д. а. (авт. – 4,4 д. а.). Автором подготовлен материал глав 1, 2, 3.

4. Державний бюджет України: навчальний посібник / [Юрій С. І., Бескид Й. М., Крисоватий А. І., Плішко І. В., Дем'янишин В. Г. та ін.]; під ред. Юрія С. І., Бескида Й. М. – Тернопіль: ТОВ "ЦДМС", 1998. – 277 с. – 16,0 д. а. (авт. – 2,9 д. а.). Особистий внесок автора: розділи 6, 8.

5. Державне управління, державна служба і місцеве самоврядування: монографія / [Андрушко В. К., Баранчук В. М., Дем'янишин В. Г. та ін.]; за заг. ред. проф. Ю. Ю. Оболенського. – Хмельницький: "Поділля", 1999. – 570 с. – 31,2 д. а. (авт. – 2,0 д. а.). Особистий внесок автора: глава 2.

6. Бюджетна система України: навчальний посібник / [С. І. Юрій, Й. М. Бескид, В. Г. Дем'янишин та ін.]; під ред. Юрія С. І., Бескида Й. М. – К.: НІОС, 2000. – 400 с. – 22,0 д. а. (авт. – 5,5 д. а.). Особистий внесок автора: розділи 5, 6, 10, 12.

7. Юрій С. І. Антологія бюджетного механізму: монографія / С. І. Юрій, В. Г. Дем'янишин, Я. М. Буздуган. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 250 с. – 12,3 д. а. (авт. – 9,7 д. а.). Особистий внесок автора: розділи 2, 3 (параграф 1, 2, 3, 5, 6, 8), 4.

8. Бюджетна система: Вишкіл студії: навчальний посібник / [Юрій С. І., Бескид Й. М., Дем'янишин В. Г. та ін.]; за ред. С. І. Юрія, Й. М. Бескида. – Київ: Таксон, 2002. – 256 с. – 13,4 д. а. (авт. – 2,3 д. а.). Автором підготовлено матеріал щодо змісту дисципліни "Бюджетна система", соціально-економічної

сутності бюджету, бюджетного устрою та основ побудови бюджетної системи України, системи доходів і видатків бюджетів, бюджетного процесу.

9. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [редкол.: М. Я. Азаров, (голова) та ін.]. – К.: НДФІ, 2004. Т. 5: Реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, В. Г. Бодров, В. Г. Дем'янишин та ін.]. – 2004. – 400 с. – 23,3 д. а. (авт. – 2,6 д. а.). Особистий внесок автора: підрозділи 1.1, 3.2, 3.4, 4.1.

10. Фінансово-економічні механізми інноваційно-інвестиційного розвитку України: колективна наукова монографія / [Кириченко О. А., Єрохін С. А., Дем'янишин В. Г. та ін.]; під наук. ред. д. е. н., проф. О. А. Кириченко. – К.: Національна академія управління, 2008. – 252 с. – 15,1 д. а. (авт. – 0,6 д. а.). Особистий внесок автора: підрозділ 2.1.

11. Фінанси: підручник / [С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко, В. Г. Дем'янишин та ін.]; за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с. – 52,0 д. а. (авт. – 3,0 д. а.). Особистий внесок автора: підрозділи 3.3, 3.4, 3.5, 6.1, 6.2, 6.5.

12. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія / Дем'янишин В. Г. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с. – 30,2 д. а.

Статті в наукових фахових виданнях

13. Дем'янишин В. Теоретичні та організаційні основи бюджетного контролю в Україні / Василь Дем'янишин // Вісник ТАНГ. – 2004. – №6. – С. 45-60. – 1,0 д. а.

14. Дем'янишин В. Г. Бюджетний устрій та розвиток бюджетної системи України / Дем'янишин В. Г. // Фінансова система України: збірник наукових праць / відп. ред. І. Д. Пасічник. – Острог: Видавництво “Національний університет “Острозька академія”, 2005. – Вип. 7. – Ч. 1. – С. 42-49. – 0,5 д. а.

15. Дем'янишин В. Бюджетне нормування: прагматика і проблематика / Василь Дем'янишин // Світ фінансів. – 2005. – Вип. 2(3). – С. 41-49. – 1,0 д. а.

16. Дем'янишин В. Концептуальні засади місцевих бюджетів / Василь Дем'янишин, Анатолій Мальярчук // Світ фінансів. – 2006. – Вип. 1(6). – С. 5-18. – 1,0 д. а. (авт. – 0,5 д. а.). Автором проаналізовано роль місцевих бюджетів у розподілі та перерозподілі ВВП, їхнє місце у бюджетній системі України.

17. Дем'янишин В. Інформаційне забезпечення бюджетної політики в Україні / Василь Дем'янишин // Наукові записки: збірник наукових праць кафедри економічного аналізу / гол. ред. Шкарабан С. І. – Тернопіль: ТДЕУ, 2006. – Випуск 15. – С. 118-120. – 0,5 д. а.

18. Дем'янишин В. Г. Концептуальні засади доходів бюджетів та їхнього розподілу між ланками бюджетної системи / Дем'янишин В. Г. // Фінансова система України: збірник наукових праць / відп. ред. І. Д. Пасічник. – Острог: Видавництво “Національний університет “Острозька академія”, 2006. – Вип. 8. – Ч. 1. – С. 78-89. – 0,6 д. а.

19. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетної політики / Василь Дем'янишин // Світ фінансів. – 2007. – Вип. 1(10). – С. 19-34. – 1,3 д. а.

20. Дем'янишин В. Г. Принципи формування сучасної бюджетної політики України / Дем'янишин В. Г. // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць / гол. ред. А. А. Покотілов. [Випуск 226: В 3 т. – Т. II]. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 446-454. – 0,5 д. а.

21. Дем'янишин В. Г. Концептуальні засади бюджетного дефіциту в Україні / Дем'янишин В. Г. // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць / відп. ред. А. А. Покотілов. [Випуск 228: В 4 т. – Т. III]. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 717-726. – 0,5 д. а.

22. Дем'янишин В. Бюджетне фінансування та його особливості в сучасних умовах / Василь Дем'янишин // Світ фінансів. – 2007. – Вип. 2(11). – С. 34-48. – 1,0 д. а.

23. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація бюджету держави / В. Г. Дем'янишин // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №9 (75). – С. 3-11. – 0,6 д. а.

24. Дем'янишин В. Г. Концептуальні засади бюджетного регулювання та його розвиток у контексті адміністративно-територіальної реформи / Дем'янишин В. Г. // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: збірник наукових праць / гол. ред. В. В. Прядко. [Вип. 8: Економічні науки]. – Чернівці, 2007. – С. 119-129. – 0,5 д. а.

25. Дем'янишин В. Г. Проблеми правового забезпечення бюджетної політики України / Дем'янишин В. Г. // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць / відп. ред. А. А. Покотілов. [Випуск 230: В 3 т. – Т. II]. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 569-577. – 0,5 д. а.

26. Дем'янишин В. Концептуальні засади видатків бюджетів та їхнього розподілу між ланками бюджетної системи / Василь Дем'янишин // Вісник ТНЕУ. – 2007. – №3. – С. 62-78. – 1,0 д. а.

27. Дем'янишин В. Г. Шляхи вирішення економічних проблем у процесі розгляду і затвердження бюджетів / Дем'янишин В. Г. // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць / відп. ред. А. А. Покотілов. [Випуск 231: В 9 т. – Т. VI]. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 1063-1071. – 0,5 д. а.

28. Дем'янишин В. Г. Концептуальні засади бюджетної доктрини України / В. Г. Дем'янишин // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №11 (77). – С. 133-140. – 0,6 д. а.

29. Дем'янишин В. Г. Ефективність бюджетної політики та шляхи її підвищення в сучасних умовах / Дем'янишин В. Г. // Фінансова система України: збірник наукових праць / відп. ред. І. Д. Пасічник. – Острог: Видавництво “Національний університет „Острозька академія”, 2007. – Вип. 9. – Ч. 1. – С. 72-83. – 0,6 д. а.

30. Дем'янишин В. Бюджетний дефіцит та його вплив на кризову ситуацію в Україні / Василь Дем'янишин // Вісник ТНЕУ. – 2007. – №5. – С. 120-123. – 0,5 д. а.

31. Дем'янишин В. Г. Формування та розвиток податкового механізму в економіці України / Дем'янишин В. Г. // Науковий вісник національного

університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2007. – №3 (38). – С. 92-102. – 0,7 д. а.

32. Дем'янишин В. Г. Неподатковий механізм мобілізації доходів бюджету / Дем'янишин В. Г. // Науковий вісник національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2007. – №4 (39). – С. 53-60. – 0,6 д. а.

33. Дем'янишин В. Г. Бюджетний механізм держави: сутність та роль у регулюванні соціально-економічних процесів / В. Г. Дем'янишин // Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць / наук ред. І. К. Боднар. – К., 2007. – Вип. 11 (78). – С. 3-11. – 0,7 д. а.

34. Дем'янишин В. Г. Концептуальні засади бюджетного процесу в Україні / Дем'янишин В. Г. // Финансы, учет, банки: сборник научных трудов / под общ. ред. П. В. Егорова. – Донецк: ДонНУ, Каштан, 2007. – Выпуск 13. – С. 30-37. – 0,5 д. а.

35. Дем'янишин В. Складання проекту бюджету держави: прагматика, проблематика та шляхи удосконалення / Василь Дем'янишин // Світ фінансів. – 2007. – Вип. 4(13). – С. 100-115. – 1,0 д. а.

36. Клапків Л. Досвід реформування системи фінансування охорони здоров'я у Польщі та Чехії / Л. Клапків, В. Дем'янишин // Наука молода. – 2007. – Вип. 7. – С. 109-113. – 0,4 д. а. (авт. – 0,2 д. а.). Автором проаналізовано механізм фінансування системи охорони здоров'я у Чехії.

37. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетного механізму держави / Дем'янишин В. // Вісник КНТЕУ. – 2008. – №1. – С. 56-67. – 0,9 д. а.

38. Дем'янишин В. Г. Виконання бюджетів: концептуалізація, проблеми та напрями удосконалення / Дем'янишин В. Г. // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник / за заг. ред. І. Г. Ткачук. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, 2008. – Вип. 4. – Т. 2. – С. 14-20. – 0,5 д. а.

39. Дем'янишин В. Г. Бюджетна доктрина держави: детермінізм фінансової науки та бюджетної політики / Дем'янишин В. Г. // Вісник економічної науки України. – 2008. – № 1 (13). – С. 17-21. – 0,5 д. а.

40. Дем'янишин В. Проблеми сутності та складу видатків місцевих бюджетів / Василь Дем'янишин, Аліна Тулюлюк // Світ фінансів. – 2008. – № 3 (16). – С. 135-144. – 0,8 д. а. (авт. – 0,4 д. а.). Автором проаналізовано динаміку та структуру видатків місцевих бюджетів та рівень впливу окремих чинників на їхні показники.

41. Дем'янишин В. Г. Перспективи розвитку бюджетного прогнозування в Україні / Дем'янишин В. Г. // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць / відп. ред. А. А. Покотілов. [Випуск 249: В 6 т. – Т. VI]. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С. 1478-1484. – 0,5 д. а.

42. Дем'янишин В. Г. Шляхи удосконалення бюджетного планування в Україні / Дем'янишин В. Г. // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць / відп. ред. А. А. Покотілов. [Випуск 250: В 9 т. – Т. VIII]. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С.1894-1900. – 0,5 д. а.

Публікації в інших виданнях

43. Концепція підготовки переведення народного господарства Тернопільської області до роботи в ринкових умовах / [Вихрущ В. П., Яремчук І. Г., Сербін С. М., Фліссак А. А., Дем'янишин В. Г. та ін.]. – Тернопіль, 1990. – 11 с. – 1,0 д. а. (авт. – 0,2 д. а.). Автором розглянуто розвиток фінансово-кредитного механізму в умовах ринкових перетворень.

44. Дем'янишин В. Г. До питань про зміну порядку формування доходів державного бюджету / В. Г. Дем'янишин, Д. М. Кисельов, М. Р. Грицьків // Фінансовий механізм в умовах переходу до ринку: матеріали науково-практичної конференції / Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти УРСР, Тернопільський інститут народного господарства [та ін.] – Тернопіль, ТІНГ, 1991. – С. 67-71. – 0,3 д. а. (авт. – 0,1 д. а.). Автором обґрунтовано необхідність реформування системи наповнення доходів бюджету в умовах ринкових перетворень.

45. Дем'янишин В. Г. Міжбюджетні відносини та бюджетний процес / В. Г. Дем'янишин // Податкова політика України та її нормативно-правове забезпечення: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції 1-2 грудня 2000 р. / Державна податкова адміністрація України, Академія державної податкової служби України [та ін.]. – Ірпінь, Академія ДПС України, 2001. – С. 29-31. – 0,2 д. а.

46. Дем'янишин В. Г. Реформування міжбюджетних відносин в умовах розбудови демократичної держави / В. Г. Дем'янишин, М. Б. Ріппа // Бюджетно-податкова політика в Україні (проблеми та перспективи розвитку): збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції 20-22 грудня 2001 р. / Державна податкова адміністрація України, Академія державної податкової служби України [та ін.]. – Ірпінь, Академія ДПС України, 2002. – С. 438-439. – 0,2 д. а. (авт. – 0,1 д. а.). Автором сформульовані основні напрями реформування міжбюджетних відносин.

47. Дем'янишин В. Г. Совершенствование бюджетного нормирования в механизме обеспечения бюджетного процесса / Дем'янишин В. Г. // Финансовая теория и политика современного государства / редактор Величко Адамов. – Велико Тырново: АБАГАР, 2002. – С. 49-56. – 1,0 д. а.

48. Дем'янишин В. Бюджетне планування та його особливості в умовах демократичних перетворень / Василь Дем'янишин // Світ фінансів. – 2004. – Вип. 1. – С. 62-71. – 1,0 д. а.

49. Юрій С. Фундаментальні засади бюджетного менеджменту / С. Юрій, В. Дем'янишин // Економіка України. – 2004. – №12. – С. 82-84. – 0,2 д. а. (авт. – 0,1 д. а.). Автором проаналізовано значення бюджетного менеджменту у фінансовій практиці.

50. Дем'янишин В. Г. Теоретичні і практичні аспекти бюджетного планування в умовах трансформаційних процесів / В. Г. Дем'янишин // Розвиток фінансової системи України в умовах ринкових трансформацій: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції вчених, викладачів та практичних працівників, 14-15.10.2004 р. / Міністерство освіти і

науки України, Вінницька ОДА, Вінницький інститут економіки [та ін.]. – Вінниця: “Ландо ЛТД”, 2004. – С. 173-178. – 0,5 д. а.

51. Дем’янишин В. Г. Розвиток бюджетного аудиту в системі фінансового контролю / В. Г. Дем’янишин // Поступ в науку: збірник наукових праць Бучацького інституту менеджменту і аудиту / гол. ред. Максимович І. Ф. – Бучач, 2006. – №2. – С. 49-57. – 1,0 д. а.

52. Дем’янишин В. Г. Розподіл доходів і видатків між ланками бюджетної системи – основа збалансування бюджетів / В. Г. Дем’янишин // Розвиток фінансової системи України в умовах ринкових трансформацій: збірник матеріалів III Всеукраїнської міжвузівської науково-практичної конференції вчених, викладачів та практичних працівників, 16-17 лютого 2006 р. Т. 1. / Міністерство освіти і науки України, Вінницька ОДА, Вінницький інститут економіки [та ін.]. – Вінниця: Книга-Вега, 2006. – С. 183-188. – 0,5 д. а.

53. Дем’янишин В. Розвиток механізму використання бюджетних коштів в умовах ринкових трансформацій / Василь Дем’янишин // Проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період: матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, 13 квітня 2006 р. / Міністерство освіти і науки України, Тернопільський державний економічний університет. – Тернопіль: ТДЕУ, 2006. – С. 8-10. – 0,2 д. а.

54. Дем’янишин В. Г. Напрями розвитку бюджетної політики України у сучасних умовах / Дем’янишин В. Г. // Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції “Наука та освіта – 2006”, 23-31 січня 2006 р. Том. 8. Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – С. 24-26. – 0,2 д. а.

55. Дем’янишин В. Г. Призначення та розвиток бюджетного механізму держави / Дем’янишин В. Г. // Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції “Сучасні наукові дослідження – 2006”, 20-28.02.2006 р. Том. 21. Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – С. 79-82. – 0,2 д. а.

56. Дем’янишин В. Г. Становлення та розвиток бюджетного аудиту в Україні / Дем’янишин В. Г. // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Обліково-аналітичні системи: глобальний і національний аспекти”, 16-17 травня 2006 р. / Міністерство освіти і науки України, Укоопспілка [та ін.]. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2006. – Ч. 2. – С. 94-96. – 0,2 д. а.

57. Дем’янишин В. Г. Стратегічні підходи держави до наповнення дохідної частини бюджетів / Дем’янишин В. Г. // Праці міжнародної науково-практичної конференції [“Фінансовий потенціал регіонів України в умовах ринкової економіки”], 16-17.03.2006 р. / Міністерство фінансів України, Буковинська держ. фін. академія. – Чернівці, 2006. – С. 46-48. – 0,2 д. а.

58. Дем’янишин В. Бюджетна звітність як інформаційна база для аналізу виконання бюджетів / Василь Дем’янишин // Економічний аналіз: збірник наукових праць кафедри економічного аналізу / гол. ред. Шкарабан С. І. – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. – Випуск 1 (17). – С. 86-90. – 0,5 д. а.

59. Дем’янишин В. Шляхи удосконалення бюджетної стратегії і бюджетної тактики / Василь Дем’янишин // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період: матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, 18 квітня 2007 р. /

Міністерство освіти і науки України, Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. – С. 55-58. – 0,2 д. а.

60. Дем'янишин В. Г. Особливості формування вітчизняної системи оподаткування / В. Г. Дем'янишин // Поступ в науку: збірник наукових праць Бучацького інституту менеджменту і аудиту / гол. ред. Максимович І. Ф. – Бучач, 2007. – №3. – С. 124-133. – 1,0 д. а.

61. Дем'янишин В. Г. Проблеми бюджетного регулювання в Україні / Дем'янишин В. Г. // Особливості фінансово-бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку регіону: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 8-9 жовтня 2007 р. / Міністерство фінансів України, Міністерство освіти і науки України, Буковинська державна фінансова академія [та ін.]. – Чернівці, 2007. – С. 61-63. – 0,2 д. а.

62. Дем'янишин В. Г. Шляхи удосконалення процесу складання бюджету в сучасних умовах / Дем'янишин В. Г. // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 24-26 жовтня 2007 р. / відп. ред. С. І. Юрій. – Тернопіль, 2007. – С. 56-57. – 0,2 д. а.

63. Дем'янишин В. Актуальні проблеми формування і реалізації бюджетної доктрини України / Василь Дем'янишин // Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період: матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, 16 квітня 2008 р. / Міністерство освіти і науки України, Тернопільський національний економічний університет [та ін.]. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – С. 34-38. – 0,3 д. а.

64. Дем'янишин В. Г. Проблеми та шляхи розвитку бюджетного прогнозування в Україні / Дем'янишин В. Г. // Naukowa przestrzeń Europy – 2009. Materiały V Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji. Volume 2. Ekonomiczne nauki. – Przemysł: Nauka i studia, 2009. – С. 3-5. – 0,2 д. а.

65. Дем'янишин В. Г. Проблемні аспекти бюджетного планування в Україні / Дем'янишин В. Г. // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах світової економічної кризи: матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, 15 квітня 2009 р. / Міністерство освіти і науки України, Тернопільський національний економічний університет [та ін.]. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 26-31. – 0,3 д. а.

66. Дем'янишин В. Г. Пути совершенствования бюджетных отношений в условиях экономических преобразований в Украине / Дем'янишин В. Г. // Основите проблеми на съвременната наука – 2009: материали за V международна научна практична конференция 17-25 април 2009. Том 2. Икономики. – София: "Бял ГРАД-БГ" ООД, 2009. – С. 48-50. – 0,2 д. а.

67. Дем'янишин В. Г. Проблемы разработки единой концепции экономической сущности и функций бюджета государства / Дем'янишин В. Г. // Efektivni nastroje modernich ved – 2009: materiály V mezinárodní vědecko-praktická konference 27.04.-05.05.2009. Díl 2. Ekonomické vědy. – Praha: Publishing House "Education and Science" s. r. o., 2009. – С. 41-45. – 0,3 д. а.

68. Дем'янишин В. Проблеми і засади формування та реалізації бюджетної політики держави / Дем'янишин В. // Модернізація суспільного сектору в умовах глобальних змін: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 22-23 жовтня, 2009 р. / Міністерство освіти і науки України, Тернопільський національний економічний університет [та ін.]. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 108-112. – 0,3 д. а.

АНОТАЦІЯ

Дем'янишин В. Г. Формування і реалізація бюджетної доктрини України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2010.

Дисертація присвячена дослідженню теоретико-методологічних засад формування та реалізації бюджетної доктрини України. Розкрито економічний зміст бюджетної доктрини, її необхідність, специфіку та характерні ознаки в системі фінансової науки і практики, а також структурні елементи. Розглянуто етапи формування й реалізації бюджетної доктрини, пов'язані з концептуалізацією наукових підходів до її обґрунтування, формулюванням засад бюджетної політики, уточненням бюджетного механізму та спрямуванням бюджетного процесу на реалізацію стратегічних і тактичних завдань. Розроблено пропозиції щодо впорядкування національної моделі формування доходів бюджету на загальнодержавному рівні, удосконалення бюджетної політики, її нормативно-правового та інформаційного забезпечення, бюджетного планування, нормування й регулювання, податкового механізму, бюджетного фінансування. Запропоновано підходи до модернізації бюджетного прогнозування та забезпечення єдності довготермінового, середньотермінового, поточного й оперативного бюджетного планування. Обґрунтовано напрями удосконалення бюджетного процесу та бюджетного контролю в умовах інтеграції України до Європейського співтовариства.

Ключові слова: бюджетна доктрина, бюджет держави, бюджетна система, доходи бюджету, видатки бюджету, бюджетний дефіцит, бюджетна політика, бюджетний механізм, бюджетне прогнозування, бюджетне планування, бюджетне нормування, бюджетне регулювання, податковий механізм, бюджетне фінансування, бюджетний контроль, бюджетний процес.

АННОТАЦИЯ

Демьянишин В. Г. Формирование и реализация бюджетной доктрины Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2010.

В диссертационной работе разработаны теоретико-методологические основы формирования и реализации бюджетной доктрины Украины. Дано авторское определение бюджетной доктрины как систематизированного учения, целостной концепции, совокупности идей, положений, принципов и комплекса научных объяснений взаимосвязанных объективных и субъективных основ функционирования бюджета государства, бюджетных процессов в обществе с отражением результатов в специальном нормативно-правовом акте. Разработаны новые теоретико-методологические подходы, раскрывающие экономическое содержание бюджетной доктрины государства, ее необходимость, специфику и характерные признаки в системе финансовой науки, а также структурные элементы. Предложено целостную научную концепцию формирования и реализации бюджетной доктрины Украины.

Исследуя особенности распределения и перераспределения ВВП с помощью бюджета и используя диалектический метод научного исследования, сформулированы подходы к определению бюджета государства как объективной экономической категории и его материального выражения. Исследованы проблемы структуризации бюджетных отношений и развития форм функционирования бюджета, а также бюджетного дефицита, их места в бюджетной доктрине государства.

Проанализированы общие и отличительные черты бюджетной доктрины и бюджетной политики, установлена их диалектическая взаимосвязь. Сформулированы авторские подходы к определению сущности бюджетной политики, ее стратегии и тактики, принципов, проблем формирования и критериев оценки. Раскрыты проблемы и намечены пути совершенствования нормативно-правового, а также информационного обеспечения бюджетной политики Украины.

Акцентируется внимание на сущности бюджетного механизма, его структуре и роли в формировании и практической реализации стратегических направлений бюджетной доктрины. Рассмотрены основные составляющие бюджетного механизма: методы, формы, рычаги, инструменты, стимулы и санкции. Концептуальный анализ таких методов бюджетного механизма, как бюджетное прогнозирование, бюджетное планирование, бюджетное нормирование и бюджетное регулирование, дал возможность разработать основные направления формирования стратегических направлений бюджетной доктрины и тактических подходов к их реализации.

Обобщен опыт функционирования механизма мобилизации доходов бюджета, бюджетного финансирования и бюджетного контроля, их места и роли в бюджетном механизме, обоснованы рекомендации по их совершенствованию и дальнейшему развитию в соответствии с положениями бюджетной доктрины государства.

Изучены теоретические и практические вопросы организации бюджетного процесса как средства практической реализации бюджетной доктрины государства. Раскрыта сущность, обоснована последовательность стадий бюджетного процесса, а также их взаимосвязи. Предложено конкретизировать этапы составления проекта бюджета, пересмотреть подходы

к решению политических и экономических вопросов в процессе рассмотрения и утверждения бюджетов. Проанализировано прагматику и проблематику реализации основ бюджетной доктрины в процессе исполнения бюджетов. Очерчены основные направления совершенствования методологического, организационного и нормативно-правового обеспечения бюджетного процесса в Украине.

Ключевые слова: бюджетная доктрина, бюджет государства, бюджетная система, доходы бюджета, расходы бюджета, бюджетный дефицит, бюджетная политика, бюджетный механизм, бюджетное прогнозирование, бюджетное планирование, бюджетное нормирование, бюджетное регулирование, налоговый механизм, бюджетное финансирование, бюджетный контроль, бюджетный процесс.

ANNOTATION

Demianishin V. G. Formation and Realization of Budgetary Doctrine of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in the field of Economic Sciences by Speciality 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2010.

The thesis is dedicated to the research of theoretical and methodological bases of formation and realization of budgetary doctrine of Ukraine. The economic maintenance of budgetary doctrine, its necessity, specific and characteristic signs in the system of financial science and practice, and also structural elements are exposed. In research the author consider the forming stages and realization of budgetary doctrine, related to the investigation of the scientific going to its ground, formulation of budgetary policy principles, clarification of budgetary mechanism and direction of budgetary process on strategic and tactic tasks realization. The author suggest the ways related with the arrangement of national model of state budget revenue forming, improvement of budgetary policy, it legal and informative providing, budgetary planning, setting of norms and adjusting, tax mechanism, budgetary financing. The approach as for the modernization of budgetary prognostication and providing of unity of the long-term, short-term, current and operative budgetary planning are offered. The author ground directions of improvement of budgetary process and budgetary control in the conditions of the Ukraine integration to the European community.

Key words: budgetary doctrine, budget of the state, budgetary system, budgetary revenues, budgetary expenditures, budgetary deficit, budgetary policy, budgetary mechanism, budgetary prognostication, budgetary planning, budgetary setting of norms, budgetary adjusting, tax mechanism, budgetary financing, budgetary control, budgetary process.